

Statens Arbejdshus ved Sønder Omme.

Udviklingen i Aarene 1933—38 og den praktiske Udformning af de for Fangebehandlingen givne Regler.

Meddelt af Inspektøren for Arbejdshuset
AXEL HERTEL.

I Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1933 har Direktør for Fængselsvæsenet *E. P. Kampmann* i to Artikler om Fængselsvæsenet i Danmark efter den nye Straffelov redegjort for Oprettelsen af en Række nye Institutioner inden for dansk Fængselsvæsen herunder Statens Arbejdshus ved Sønder Omme og de Bestemmelser, der i Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 og ved kgl. Anordning er fastsat for Behandlingen af Arbejdshusfangerne¹⁾. Da Begyndelsesvanskeligheder og Børnesygdomme nu er overstaaet, og man er naaet til at fastlægge en Fangebehandling, hvori væsentlige Ændringer næppe kan ventes foreløbig, vil det formentlig være paa sin Plads at redegøre nærmere for Indretningen af og Arbejdet i denne nye Institution, hvis afsides Beliggenhed gør det vanskeligt for mange interesserede at faa nøjere Kendskab til. Af Hensyn til Tidsskriftets Læsere i Nordens øvrige Lande skal jeg i korte Sammentræk referere nogle af Straffelovens Bestemmelser om Arbejdshus.

Arbejdshus kan anvendes i Stedet for Fængselsstraf overfor Personer, der tidligere har været straffet med Fængsel eller Arbejdshus mindst 2 Gange for Tyveri eller mindst 3 Gange for Betleri eller for Sædelighedsforbrydelse eller visse der-

¹⁾ Se Aargang 1933 Aprilheftet Side 120—122 og Juliheftet Side 163—164 og 181—184.

med beslegtede Forhold samt i særlige Tilfælde overfor fordrukne Personer alt under Forudsætning af, at paa-gældende enten har vist Hang til Lediggang eller uordentlig Levevis, til at begaa Sædelighedsforbrydelser eller kan betegnes som vane- eller erhvervsmæssig Forbryder. Det drejer sig saaledes mere om besværlige end egentlig farlige Forbrydere. De farlige er forbeholdt Sikkerhedsforvaring. Opholdet i Arbejdshus er relativt ubestemt: Minimum 1 Aar, Maximum 5 Aar. Fængselsnævnet træffer efter een aarlig Indstilling fra Anstaltens Ledelse Bestemmelse om eventuel Løsladelse, der kan ske ubetinget eller paa Prøve. Prøvetiden er 1 Aar. Fangerne er undergivet Arbejdspligt, og Friluftsarbejde skal anvendes i størst Udstrækning. Behandlingen maa ikke være haardere end Hensynet til Disciplinen og Arbejdspligtens Opfyldelse kræver. Fanger, der har udvist særlig god Opførsel, kan opnaa en begrænset Udgangstilladelse. For en Række Forhold gælder samme Regler for Arbejdshusfanger som for Fængselsfanger f. Eks. vedrørende Disciplinærstraffe, Fangedragt, Lægetilsyn, Opsparing og Anvendelse af Arbejdsducorer m. v., men jeg skal i det følgende kun omtale de Omraader, hvor Arbejdshus adskiller sig fra Fængsel, med en kort Beskrivelse af Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme, som det ser ud idag og med nærmere Angivelse af den praktiske Form for Fangebehandlingen, som de nævnte Bestemmelser i Forbindelse med indhøstede Erfaringer har ført til.

Statens Arbejdshus blev taget i Brug den 24. April 1933 og bestod da af en enkelt Afdeling anlagt med Koloniforhold for Øje med Træbarakker med fælles Sovesale, Spise- og Opholdsrum, enkelte Avlsbygninger og nogle faa Funktionærholiger. I de første Aar efter den ny Straffelovs Ikrafttræden steg Arbejdshusfangernes Antal imidlertid saa stærkt, at det var ved at sprænge Rammerne for Afdelingerne baade i Statsfængslet i Horsens og i Sdr. Omme. I Aarene 1934—37 fandt der i Sdr. Omme en Række Udvidelser og Ombygninger Sted af Belægningsafdelinger, Værksteder, Avlsbygninger, tekniske

Anlæg m. v.. Arbejdshuset, der oprindeligt var underlagt Statsfængslets Inspektion, blev fra 1. April 1935 udskilt som selvstændig Anstalt med egen Ledelse og Administration. I 1936 blev til Arbejdshuset knyttet Statens Helbredelsesanstalt for Drankere med Plads til 23 indlagte og opført

Flyverfotografi optaget 1935 under Byggearbejderne. Bygningerne grupperer sig om en nyanlagt Vej, for Enden af hvilken Helbredelsesanstalten for Drankere kan skimtes.

efter omtrent samme Plan som Arbejdshusets Belægningsafdelinger, men anlagt som særlig Anstalt i god Afstand fra de øvrige Bygninger.

Den 1. Januar 1939 bestod Arbejdshuset af nedennævnte Bygninger, hvis Beliggenhed ses af Flyverfotografiet.

1. 3 enétages, trefløjede Bekægningsafdelinger opført i Mursten og hver indeholdende 70 Soveceller, Spise- og Opholdsrum, Opvaskeskøkken, Bad, Toiletter (W. C.), Fremstillingskontor, Vagtrum for Personalet, Depoter, Centralvarmeanlæg m. v.

2. En trefløjet Afdeling indeholdende Kontorer, en Modtagelses- og Isolationsafdeling med 24 Celler og en Sygeafdeling med 12 Senge, Operationsstue o. s. v.

3. En Økonomibygning med Fælleskøkken, Vaskeri og Oplagsrum.

4. Den oprindelige Barakafdeling, der nu er omdannet til Værksteder og Lager, efter at Hovedbarakken med Opholdsstuer, Vaskeri m. m. var brændt i Vinteren 1936.

5. En Forsamlingsbygning med Plads til 300 Fanger, opført i Træ paa Brandtomten efter Hovedbarakken.

6. En Række Værksteder, Lager- og Magasinbygninger, Garager og Smedie, samt ude paa Terrainet en Staklade.

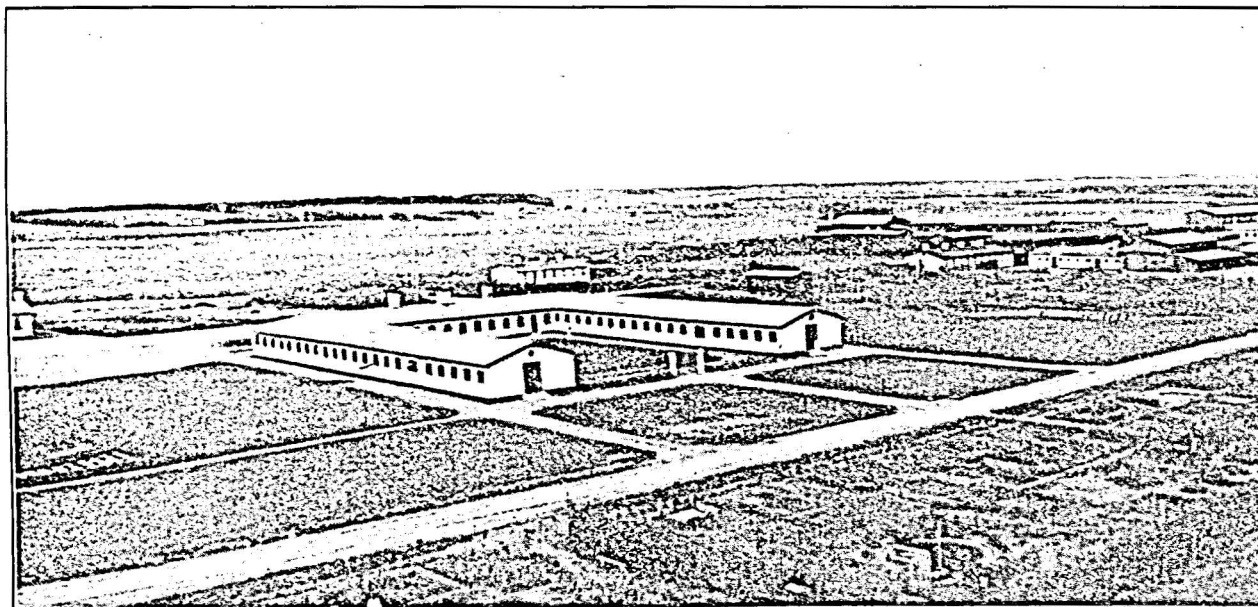
7. Landbrugsbygninger bestaaende af Lader og Stalde med Plads til 100 Kreaturer, 20 Heste, 60 Svin og ca. 60 Faar.

8. 19 Tjeneste- og Lejeboliger.

De under 5—7 nævnte Bygninger er opført ved Fangearbejds-kraft.

Som det fremgaar af de 2 Billeder har den stykvisse Opførelse af Bygningerne medført en vis malerisk Uorden i Grundplanen, men ved Anlæg af Veje, Plæner og Beplantning er det tilstræbt at samle Anstalten i et stort venligt udseende Hele.

Der findes ingen Ringmur, Traadhegn eller anden Afspærring hverken omkring Afdelingerne eller om Anstalten i sin Helhed. De eneste Sikkerhedsforanstaltninger, der er truffet mod Undvigelse, er Armaturen for alle Vinduer — anbragt saaledes udfor Vinduessprosserne, at den ikke kan ses udefra. Gaarden mellem de tre Fløje omslutes paa den fjerde Side af et almindeligt Traadhegn. Alle Yderdøre holdes aflaaede, men inden for selve Afdelingens adskilte Fløje har Fangerne en ret stor Bevægelsesfrihed. Cellerne er forsynet med Træseng, Bord, Stol og et ret stort Skab til Beklædningsgenstande, Toiletsager, Boger m. m.. Spise- og Opholdsstuer, Celler og alt Inventar er holdt i lyse og venlige Farver, ligesom det overalt er tilstræbt at give Afdeling-

Billedet er optaget Sommeren 1938 fra Vandtaarnet ud over en almindelig Belægningsafdeling. I Forgrunden Fangernes Smaahaver. I Baggrunden de i 1933 forst opførte Bygninger.

erne et vist hyggeligt Præg. Særlig Vægt er lagt paa alle hygiejniske Foranstaltninger. Bad gives hver Uge, eller naar det paa Grund af Arbejdets Art skønnes ønskeligt.

Det Pavillonsystem, hvorefter Arbejdshuset er opført, har vist sig at rumme saa mange Fordele i sundhedsmæssig og disciplinær Henseende ved en Fangebehandling med udstrakt Fællesskab under de i Loven anviste frie Former, at disse Fordele langt overvejer de Besværligheder og Merudgifter til Administration og Bevogtning, som et rent Pavillonsystem altid vil medføre.

Bygningskomplekset ligger i det nordvestligste Hjørne af Arbejdshusets Terrain, der ved Overtagelsen i 1932—33 udgjorde ca. 935 ha¹⁾ udpræget vestlysk Lynghede isprængt nogle faa forsømte Plantager. De først ankomne Fanger blev straks sat i Gang med Anlæg af Veje, Dræning af Terrainet omkring Bygningerne, Oprensning og Regulering af Vandløb og med Afbrænding af en Del af Lyngheden. Efter en omhyggelig Jordbundsundersøgelse blev der dernæst fastsat en Opdykningsplan, hvorefter der foreløbig hvert Aar skulde tages 50 ha under Plov efter Metoder anvist af afdøde Professor *F. Weis*, saaledes at man ved Hjælp af en særlig dertil konstrueret Alplov trukket af 2 Traktorer bryder Aen og nyttiggør de deri værende Næringsstoffer. Samtidig paabegyndtes Plantning af Læhegn paa den fuldstændig aabne Hedellade, Oprydning i Plantagerne samt Anlæg af Gartneri og Planteskoler. Ved Udgangen af 1938 var 300 ha opdyrket og i Drift som Agerjord, 90 ha nyplantet eller udrenset i ældre Plantager. Der var anlagt 24 km Veje og et 11 km langt beplantet Halvdige langs Arealets Grænser.

Foruden Opførelsen af en Del af fornævnte Bygninger er alt Kloakerings- og Dræningsarbejde udført ved Fangearbejdskraft. De fleste af de til Nyplantninger anvendte Træer er fremdrevet i egne Planteskoler. Gartneriet er an-

¹⁾ Ved senere Tilkøb udgør Arealet nu ca. 980 ha eller ca. 2000 Tdr. Land.

lagt til Selvforsyning med Grøntsager, dog er 400 Frugttræer forsøgsvis plantet med erhvervsmæssig Frugtavl for Øje. For at beskæftige flest mulig Fanger ved Landbruget, er Hovedvægten lagt paa Kvægavl og paa Opfodring af egne Produkter. Efterhaanden som Opførelsen af Stalde har tilladt det, er ved Indkøb og Tillæg tilvejebragt en yderig, tuberkelfri Besætning, der pr. $31/12$ 1938 udgjorde ca. 100 Kreaturer, hvoraf 50 Malkekoer, 100 Svin og Smaaagrise, 23 Heste og Plage samt ca. 60 Faar.

Det er i de forløbne Aar lykkedes at beskæftige langt de fleste Fanger ved Friluftsarbejdet Aaret rundt, saaledes at kun et Mindretal er sysselsat i Anstaltens Økonomi, Køkken, Vaskeri, ved Rengøring og Bygningsarbejder samt i et til Fremstilling af Drittelbaand indrettet Værksted for ca. 15 Fanger. I den mørke Aarstid og i daarligt Vejr kan Fangerne anvendes til Nyttiggørelse af kasserede Sager fra Hær og Flaade, særlig Opsprætning og Sortering af Uniformer. Den daglige Arbejdstid er fastsat til 9 Timer af Hensyn til det forholdsvis strænge legemlige Udendørsarbejde. Fangerne har selv vist en glædelig Interesse for Friluftsarbejdet. Trods Stedets barske Klima med Sandstorm, Frost, Sne eller paa enkelte Sommerdage brændende Hede vil de hellere blive ved det daglige Arbejde end søge Ly i Bygningerne. For at fremme denne Interesse udleveres rigelig Beklædning og er alle Arbejdsducorer fastsat efter Arbejdets Karakter og Værdi, saaledes at alt Udearbejde vurderes højest. Under Arbejdet er Fangerne delt i Hold paa ca. 10 Mand under Opsyn af en enkelt Betjent, der ved Siden af Bevogtningen skal lede Arbejdets Udførelse. Henved 50 Fanger arbejder Aaret rundt ca. 5—7 km fra Arbejdshusets Bygninger, hvorfor de ikke uden stort Tidsspild kan fores hjem til Middag, og de medfører derfor hver sin Madpakke, som tilligemed en Kop Kaffe fortares i transportable Arbejdsskure. Først efter Arbejdets Afslutning vender de hjem til Middagsmaden. Ifølge den kgl. Anordning kan Fanger, hvis Forhold har været særlig

tilfredsstillende, anvendes til Arbejde uden Tilsyn og under eget Ansvar. Selv om man af Sikkerhedshensyn ikke lader Fanger gaa Dagen igennem uden Tilsyn, maa dette dog ofte indskrænkes til en periodisk Kontrol med Fangens Tilstedeværelse f. Eks. overfor Traktorførere, Kuske, Røglere, »Vejmænd« og flere, uden at den viste Tillid er blevet misbrugt. De enkelte Fangers Arbejdspræstationer var særlig i Begyndelsen forbavsende gode, idet det var den almindelige Mening blandt Fangerne, at de skulde »arbejde sig ud af Arbejdshuset«, men efterhaanden som Erfaringen viste, at saa godt som ingen blev løsladt efter 1 Aars Forløb, de færreste efter 2 Aar, og at Chancen for Prøveløsladelse for de fleste først indtraf efter 3 Aars Hensiddet, ja for en Del først efter 4 Aar, mærkedes en Overgang en vis Afslappelse i Arbejdsenergien, men der har dog atter i de sidste Aar været væsentlig Fremgang at spore, dels fordi de fornævnte eftertragtede og betroede Pladser, højere Ducører og andre Begunstigelser betinges af lang Tids god Flid, dels fordi Fangerne har forstaaet, at Arbejdspræstationen kan faa stor Indflydelse paa Chancen for Prøveløsladelse.

Forinden jeg gaar videre med Fangebehandlingen, vil det være formaalstjenligt at se lidt paa hvilke Mennesker, der indsættes i Arbejdshus, selvom nedenstaaende Bemærkninger ikke kan bilægges med statistiske Oplysninger, da saadanne endnu ikke er sammenarbejdede og udgivne for Aarene 1933—38. Arbejdshusfangerne udgør tilsyneladende et ret ensartet Materiale, men der kan dog skelnes mellem to væsensforskellige Typer med Hensyn til Kvalitet og Mentalitet. Den første Gruppe omfatter tidligere Strafarbejds- og Fængselsfanger, væsentligst Ejendomsforbrydere og enkelte Sædelighedsforbrydere i Aldre fra et Par og tyve Aar til Oldingealderen, ofte forhærdede Forbrydere med en lang Række Fængsels- eller Tugthusophold bag sig. Disse Fanger er som Regel i Besiddelse af ret god Arbejdsevne og er ikke uvillige til at tage fat ved Arbejde, der har deres

Interesse eller byder særlige Fordele, og de har derfor besat de fleste Pladser ved betroet Arbejde. Den tillærte Fængselsdisciplin og Tilpasningsevne hjælper dem over mange Vanskeligheder, men virker ofte tillige som Skalkeskjul for mindre heldige Karakteregenskaber. Til den anden Gruppe kan henføres Fanger, der har afsonet en lang Række Tvangsarbejds- eller mindre Fængselsstraffe for Bøtteri eller Smaarapserier. Det er sløje, slappe og for tidligt ældede Individuer, præget af Alkoholmisbrug, Vagabondering og et evigt Krav om at klare alt med mindst mulig Energi- og Viljesudfoldelse. Arbejdsevner og Præstationer er smaa og Arbejdslysten endnu ringere. Enkelte er saa nær de 70 Aar, at de nærmest er uarbejdsdygtige.

Om nogen moralsk Paavirkning af dette Materiale, der indenfor begge Grupper omfatter Psykopater og kværulevende, selvovervurderende, uligevægtige og indtil Aandssvaghed slovede Individuer, kan der ikke være meget Haab, og det kan efter Straffeloven næppe heller være Arbejdshusets direkte Opgave. Paavirkningen maa indskrænke sig til Arbejdet og Tilpasningen under regelmæssige og ordnede Forhold. En Individualisering af Fangerne er udelukket i et saa udstrakt Fællesskab, hvor en Skare uensartede og demoraliserede Individuer færdes sammen Dagen igennem Aar ud og Aar ind, underkastet samme Skæbne i Arbejdshuset men med vidt forskellige Muligheder for efter Løsladelsen at klare sig i det frie Liv. Pavillonsystemet og Muligheden for at holde Afdelinger, Underafdelinger og Arbejdshold delvis adskille har i høj Grad lettet Opretholdelse af Disciplin og Orden. Anledningen til Disciplinærforseelser er ofte de nyankomne Fangers Vanskeligheder ved at indordne sig under de nye Forhold, der er saa væsensforskellige fra Livet i en lukket Fængselsafdeling samt Kravet om absolut Lydighed og Respekt overfor det faatallige Personale, der ofte langt fra Bygningerne og uden Mulighed for at tilkalde Hjælp skal opretholde Arbejdsdisciplin og Ro paa fjerntliggende Pladser. Friluftsarbejdet

har utvivlsomt haft en god Indflydelse paa Fangernes Sind og Legeme og har været Aarsag til den gode Sundhedstilstand, der stadig har hersket i Arbejdshuset. De fleste Fanger retter sig betydeligt i legemlig Henseende i Sdr. Omme. En stor Del af Fangerne har tidligere været forfaldne til Alkoholmisbrug og er i den første Tid stærkt præget heraf. Efter ca. 1 Aars Forløb mærkes en følelig Fremgang i Fangens Sind; han bliver roligere, mindre kværulerende, og mere naturlig i sit Væsen, men først efter endnu et Aars Forløb mærkes en tilsvarende Fremgang i legemlig Henseende. Det tager lang Tid at overvinde Alkoholens nedbrydende Kræfter. En tilsvarende Fremgang har desværre ikke kunnet spores hos de mange psykopatiske Individuer, som Arbejdshuset rummer. Friluftsarbejdet og de frie Forhold synes ikke at begunstige en Fremgang, hvilket kan skyldes dels det udstrakte Fællesskab og den deraf følgende Uro paa Afdelingerne, dels den Nervøsitet, som Opholdets ubestemte Varighed fremkalder hos alle Fanger, dels endelig de Krav om Selvbeherskelse, som i langt højere Grad stilles til det enkelte Individ under forholdsvis frie Forhold end paa en lukket Fængselsafdeling, hvor Mulighederne for at skeje ud er ringere. Man kan i samme Forbindelse ikke se bort fra, at det er et stort Krav, alle Arbejdshusfanger stilles overfor, at disse sløje Individuer, hvis Fortid viser, at de hidindtil har været ude af Stand til at tage sig sammen, nu gennem en Aarrække skal gøre sig Umage og strenge sig an baade med Hensyn til Opførsel og Arbejde under stadig Kontrol, hvis de vil gøre sig Haab om at opnaa Proveløsladelse, og det endda, som en Psykopat udtrykte sig, under Forhold, hvor man daglig kan se, høre og fornemme en Del af den Verdens Herligheder, som man er udelukket fra.

Da Arbejdshuset i Sdr. Omme med sine 220 Pladser kun kan rumme knapt $\frac{2}{3}$ af samtlige i Øjeblikket hensiddende Arbejdshusfanger, foregaar Indsættelsen i den særlige Modtagelsesafdeling i Statsfængslet i Horsens, og først efter 6 Maaneders Ophold her sker den normale Overførsel til

Sdr. Omme. Tilbageholdelse i Horsens eller senere Tilbageflytning dertil kan ske for Fanger, hvis Forhold gør en Overflytning utilraadelig, eller som har vist sig uegnede til Behandling under de friere Former i Sdr. Omme. Dagsordenen er af Direktøren for Fængselsvæsenet fastsat saaledes:

Kl. 6	Opmonstring.
» 6—7	Toilette og Rengøring.
» 7—7 ³⁰	Morgenmaaltid.
» 7 ³⁰ —12	Arbejdstid.
» 12—12 ¹⁵	Rengøring af Fodtøj og Toilette.
» 12 ¹⁵ —13 ³⁰	Middag.
» 13 ³⁰ —18	Arbejdstid.
» 18—18 ³⁰	Toilette og Rensning af Beklædning og Fodtøj.
» 18 ³⁰ —21 ³⁰	Spisning og derefter Frihed.
» 21 ³⁰	Afmonstring.

For Arbejdshusfanger er ikke fastsat egentlig Klasseoprykning, og en saadan vilde ogsaa være uigennemførlig, da Fangerne maa fordeles til Afdelinger og Arbejdshold efter Evner og tidligere Uddannelse. Forsøg paa at gennemføre en Graduering af Ducører og Begunstigelser overfor Fanger, der Dagen igennem færdes sammen og udfører samme Arbejde, vil synes uretfærdig og skabe Bitterhed.

Egentlig Undervisning har bortset fra Sang- og Musikøvelser ikke fundet Sted, men der har været afholdt en Del belærende Foredrag oftest med Fremvisning af Smalfilm eller Lysbilleder. Fra Arbejdshusets Bogsamling sker egentlige Bogudlaan til hver Fange. Foruden de sædvanlige Begunstigelser, som kan tilstaaes Fængselsfanger med Hensyn til Brevskrivning, Besøg, Tobaksrygning, Overværelse af Koncerter ved de store Højtider o. s. v., kan der gives Arbejdshusfangerne Tilladelse til Køb af visse Nydelsesmidler som Tillæg til Forplejningen saasom: Fedt, Margarine, Marmelade, Sukker, Honning, Kaffe, Chokolade og frisk Frugt.

Den lange Fritid om Aftenen og paa Søn- og Helligdage har gjort Fritidsbeskæftigelsen til et stort Problem. Til de

sædvanlige Fritidsarbejder er der paa hver Afdeling indrettet særligt Værksted med Hovlebænk og fornødent Værktøj. Paa Opholdsstuerne fremlægges foruden Fangeavisen daglig forskellige Dagblade særlig saadanne, som indeholder Annoncer om ledige Pladser eller andre Oplysninger om Arbejdsforholdene. Visse faglige Tidsskrifter faas ved særlig Velvillie tilsendt gratis. Fangerne kan om Aftenen og paa Helligdage høre Radio efter et af Inspektoren udpeget Program. For at hygge lidt i Cellerne har de fleste Fanger pyntet med Billeder af Slægtninge. Mange har Bure med Smaafugle, som de omfatter med stor Kærlighed. Af Sport drives væsentligst Fodbold, men andre Idrætsbaner er under Anlæg. En større Udgravning i Sommeren 1938 gav Lejlighed til Indretning af et 25 m langt Friluftsbad, som i Sommer var stærkt benyttet. Ved hver Afdeling er anlagt en Række Smaahaver, hvoraf hver Fange kan faa overdraget sin til Opdyrkning af Blomster og lidt Grøntsager som Radiser, Ærter, Gulerødder o. l. Fangerne gør meget ud af Arbejdet i disse Haver.

Sjælesorgen er overdraget Sognepræsten i Sdr. Omme, der tillige fungerer som Forsorgssekretær. Der afholdes Gudstjeneste i Forsamlingsbygningen hveranden Søndag. Paa de øvrige Søndage er der Adgang til at høre Radiogudstjeneste og for en Del af de Fanger, der opnaar Udgangstur, til at overvære Gudstjenesten i Sdr. Omme Kirke. I Forsamlingsbygningen har der nogle Gange om Aaret af Fangerne selv været arrangeret Underholdninger bl. a. under Medvirken af et lille Fangeorkester. Om den Adgang, som Straffeloven hjemler Arbejdshusfangerne til Udgang, er i Fangereglementet fastsat følgende Bestemmelser: Udgang kan først tilstaaes efter et Aars Hensiddet og kun for et Tidsrum af 2 Timer een Gang maanedlig paa Søn- og Helligdage. Under Opholdet udenfor Anstalten skal Fangen være iført egne Klæder og være ledsaget af en af Arbejdshusets Funktionærer. Fanger, der har hensiddet over 2 Aar, og hvis Forhold er særlig tilfredsstillende kan med Samtykke

af Direktøren for Fængselsvæsenet tilstaaes en kortvarig Orlov for at besøge Familie eller af Hensyn til deres fremtidige Beskæftigelse. Da der her var Tale om noget helt nyt indenfor dansk Fængselsvæsen, gik man forsøgsvis frem og gav Fanger, der ventede Besøg, Lov til i civil Paaklædning at hente de paarørende ved Jernbanen. Da Forsøgene faldt heldigt ud, gik man videre og er nu naaet til, at op til en Snes Fanger hver Søndag, to og to, ledsaget af en Betjent, alle i civil Dragt, gaar Ture i Sdr. Omme By og Omegn, eventuelt overværer Gudstjenesten i Kirken. Bortset fra ganske enkelte Tilfælde er alt forløbet i Ro og Orden. Fangerne er glade for at komme uden for det daglige, og Befolkningen tager disse Ture som en Selvfølgelighed. Ogsaa med Orlov begyndte man smaat, men efter gode Erfaringer er Orlov i de senere Aar givet i stor Udstrækning, saaledes at Fangen uden Ledsagelse rejser hjem for at besøge syge Slægtninge, overvære Begravelse eller anden kirkelig Højtidelighed eller for at søge Arbejde, naar Prøveløsladelse forestaar. Paa Hjemstedet søges som Regel ført en vis Kontrol med Fangens Ankomst og Afrejse f. Eks. gennem Fængselssekskabernes Repræsentanter. I Aarene 1935—38 har der ialt været givet Orlov til 107 Fanger, og kun i et enkelt Tilfælde har en Fange misbrugt den ham viste Tillid.

Det har ikke kunnet undgaas, at der i den forløbne Tid har fundet Undvigelse Sted fra Arbejdshuset. Disse er næsten altid sket i Perioder og efter en enkelt vellykket Rømning, medens Lysten dæmpes ved en omgaaende Paagribeelse. Ved en helt ny Institution vil der altid forekomme organisatoriske eller tekniske Fejl, men som Arbejdsforholdene er tilrettelagt, og som Arbejdshuset er opført uden fængselsmæssige Sikkerhedsforanstaltninger, vil Undvigelse ikke kunne undgaas trods al Paapasselighed fra Personalets Side, blot maa man erindre, at Arbejdshusets Belæg aldrig bør omfatte egentlig farlige Individuer. Frihedens Glæde har næsten altid været kort, og Følgerne er

blevet et væsentligt forlænget Ophold i Arbejdshuset, og Løsladelsesmulighederne er jo det, hvorom de flestes Tanker drejer sig.

Vedrørende Proveløsladelse siger Straffeloven udover det foranførte om Opholdets Varighed, at efter 1 Aars Forløb kan Inspektionen indstille en Fange til Løsladelse og naar 2 eller ved gentagen Indsættelse 3 Aar er gaaet, skal Inspektoren til Fængselsnævnets Afgørelse indstille, om Fangen bør forblive i Arbejdshuset. Løslades han ikke, skal Spørgsmaalet genoptages og ny Afgørelse træffes, hver Gang der yderligere er forløbet 1 Aar indtil Maximaltidens Udløb. Løsladelsen kan ske ubetinget eller paa Prøve og forudsætter, at Fangens Forhold ikke gør den utilraadelig, samt at passende Arbejde for den løsladte eller hans Anbringelse og Underhold paa anden hensigtsmæssig Maade er sikret, og at han indgaar paa de til Løsladelsen knyttede Vilkaar. I Prøvetiden — 1 Aar — stilles Fangen under Tilsyn gennem De danske Fængselssekskabers Samvirke, ligesom der kan tilknyttes andre Vilkaar saasom: Afholdenhed, midlertidigt Ophold paa Optagelseshjem, Administration af Arbejdspenge o. l. Med et Belæg paa ca. 200 Fanger med stadig Til- og Afgang vil det sige, at der aarligt skal indsendes 250—300 Indstillinger om eventuel Løsladelse, og da det drejer sig om et saa vigtigt Spørgsmaal som Aar af Menneskers Liv, kræves der et grundigt Forarbejde med Samtaler med Fangen, Korrespondance med paarørende og Arbejdsgivere, Afholdelse af Funktionærmøder m. m.. Som omtalt fremkalder selve Opholdets ubestemte Varighed en følelig Nervositet, Uro og Uligevægtighed, som vokser, naar Tidspunktet for de aarlige Indstillinger til Fængselsnævnet nærmer sig. Har dettes Afgørelse betydet endnu mindst et Aars Ophold i Arbejdshuset, er Følgen oftest Depression og Bitterhed mod Samfundet, Domstolene og Arbejdshusets Ledelse. Men selv for Fanger, som Nævnet beslutter at løslade, er det værste ofte tilbage, nemlig en lang Ventetid inden Arbejde skaffes eller Anbringelsen ordnes paa anden hensigtsmæssig Maade. I en Tid med en unormal stor Ar-

bejdsløshed er Kravet om Arbejde til de løsladte næsten uoverkommeligt. I de færreste Tilfælde kan der forud for Indstillingerne sikres den indstillede Arbejde, og dette Hverv overlades til Forsorgsinstitutionerne, i første Række Samvirkets Arbejdsanvisningskontor, der dog ofte kun kan anvise Arbejde til Fanger, der ikke er ukendt med Landbrugsarbejde. Opgaven maa i de fleste Tilfælde overdrages Arbejdshusets Forsorgssekretær, der ogsaa i mangfoldige Tilfælde gennem en udstrakt Bekendtskabskreds eller ved at udnytte den svageste Forbindelse mellem Fangen og tidligere Arbejdsgivere, har haft Held til at skaffe Beskæftigelse baade til Fanger, der staar for Løsladelse, eller som i Prøvetiden har mistet Arbejdet. Men i Ventetiden, der har været op til 6 Maaneder, er Fangen udsat for en haard Belastning, der medfører Ubehageligheder for ham selv og Vanskeligheder for Personalet, idet Fangen tror, at der ikke gøres nok for at skaffe Arbejde og føler det som en Uret, at Ventetiden ikke fratrækkes Proveaaret. De forstaar ikke, at Prøvetid og Tilsyn er tænkt som en Hjælp i den første og sværeste Tid efter Løsladelsen. For at udnytte enhver Chance for Fangen til selv at skaffe Arbejde, har Inspektionen i stor Udstrækning benyttet sig af Adgangen til at lade Fangen faa Orlov til at rejse til Familie eller tidligere Principal for at søge Beskæftigelse. Mange af disse Rejser har givet godt Resultat, men en Del af Fangerne er vendt skuffede hjem. Kun undtagelsesvis kan en midlertidig Anbringelse paa et Optagelseshjem anbefales, da man derved blot lægger Vanskelighederne over paa Hjemmene, der ikke raader over Midler til at holde disse nervøse og utilfredse Individuer i Ro. Forsorgsarbejdet og Tilsynet med de løsladte har været udøvet gennem beskikkede lokale Tilsynsførende i nøje Samarbejde med Arbejdshusets Inspektion og Forsorgssekretær. De fleste Tilsynsførende har udført et stort og ofte vanskeligt Arbejde, uden hvilket Genindsættelsesernes Antal utvivlsomt vilde have været langt større. Af de i Aarene 1935—37 fra Arbejdshuset i Sdr. Omme prøveløsladte 213 Fanger har 132 klaret sig Proveaaret igennem,

61 er genindsat paa Grund af Overtrædelse af Løsladelsesvilkaarene, 16 er idømt Arbejdshus paany, 1 til Sikkerhedsforvaring, 1 henligger paa Sindssygehospital og 2 er døde. Ved Bedømmelse af disse Resultater og af Virkningen af Opholdet i Arbejdshuset maa erindres, at det drejer sig om Individder, der tidligere adskillige Gange med korte Mellemrum har afsonet Straf og i det hele har vist sig upaavirkelige heraf. Kan blot en lille Del af disse vanskelige Individder undgaa Genindsættelse eller Tilbagefald, er der opnaaet en Del ud over, at Samfundet under Fangens Ophold i Arbejdshuset har været befriet for et besværligt Element. At Arbejdshuset formentlig ogsaa har løst sin generalpræventive Opgave, synes at fremgaa af, at man Gang paa Gang i Dagbladene læser Referater fra Domsforhandlinger, hvor anklagede — ogsaa saadanne, som tidligere har været i Arbejdshus — anmoder om selv en forholdsvis lang tidsbestemt Straf fremfor Arbejdshus.

Til Slut skal anføres et Par Ord om Arbejdshusets Personale, der pr. ³¹/₁₂ 1938 udgjorde: 1 Inspektør, 1 Sekretær, 2 Kontorfuldmægtige, 4 Fængselsassistenter og Kontor-medhjælpere, 2 Overbetjente af 1. og 2. Grad, 3 Værkmestre, 1 Køkkenmester, 6 Inspektionsbetjente, 4 Økonomi- og Værkbetjente og 69 Fængsels- og Reservebetjente. Bortset fra faa overordnede Tjenestemænd, der er tilgaaet fra Statsfængslerne, er alt Personale antaget til Tjeneste direkte ved Arbejdshuset, hvor ogsaa Uddannelsen saavel den praktiske som den teoretiske er foregaaet. Det har utvivlsomt medvirket til en rolig Udvikling af den nye Afsoningsform, at de ældre Funktionærer har kunnet medføre de principielle Grundtanker for al Afsoning og gode Traditioner fra Statsfængslerne, samtidig med at det unge Personale ubundet af Fordomme med friskt Initiativ har kunnet medvirke til fra Grunden at opbygge et nyt Afsoningssystem. Jo friere Behandlingen af Fangerne er, jo større Krav maa der stilles til den enkelte Funktionærs personlige Egenskaber, for at han skal kunne opretholde Disciplin samtidig med at deltage i Arbejdets Tilrettelæggelse.